

Wacław Jarmołowicz, Sławomir Kuźmar*

Bezzatrudnieniowy charakter wzrostu gospodarczego w Polsce i jej regionach (w latach 1995–2013)¹

Słowa kluczowe: zatrudnienie, wzrost gospodarczy, bezzatrudnieniowy wzrost gospodarczy

Keywords: jobless growth, employment, economic growth

Wprowadzenie

Relacja pomiędzy wzrostem gospodarczym a zatrudnieniem już od wielu lat stanowi przedmiot ożywionej dyskusji zarówno na gruncie teorii ekonomii, jak i w kontekście polityki gospodarczej prowadzonej w poszczególnych regionach, państwach czy nawet ugrupowaniach gospodarczych. Stan ten wynika zwłaszcza z ograniczonej efektywności funkcjonowania poszczególnych gospodarek, jak również nieskutecznej polityki gospodarczej, a w tym i rynku pracy, co skutkuje niedostatecznym poziomem zatrudnienia i osłabioną jego dynamiką nawet w warunkach dynamicznego wzrostu gospodarczego. Sytuacja taka przekłada się z kolei na występowanie i utrzymywanie się jednego z najniekorzystniejszych zjawisk ekonomicznych, jakim jest bezrobocie. Wobec powyższego wydaje się pytanie o istotę, przyczyny, a także skalę występowania zjawiska bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego (ang. *jobless economic growth*) w Polsce przy jednoczesnym uwzględnieniu różnic regionalnych. Uwzględnienie różnic regionalnych jest zarazem szczególnie istotne, gdyż większość analiz dotyczących procesów

* prof. dr hab. Wacław Jarmołowicz, Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu, Instytut Finansów, e-mail: wacław.jarmolowicz@wsb.poznan.pl; dr Sławomir Kuźmar, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Katedra Makroekonomii i Badań nad Rozwojem, e-mail: slawomir.kuzmar@ue.poznan.pl

¹ Badanie zostało sfinansowane ze środków Narodowego Centrum Nauki w ramach projektu 2014/13/N/HS4/02061 pt. „Determinanty regionalnej wydajności pracy w Polsce w latach 1995–2013”.

bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego w Polsce prowadzono – jak dotychczas – w odniesieniu do poziomu kraju jako całości.

Wobec powyższego za cel niniejszego opracowania przyjmuje się próbę identyfikacji i oceny zakresu występowania zjawiska bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego w Polsce i jej regionach² wraz z określeniem tzw. granicy tego wzrostu, przy jednoczesnym uwzględnieniu różnic regionalnych w odniesieniu do lat 1995–2013.

Wychodząc przy tym od przeglądu literatury przedmiotu co do ustaleń teorii oraz wyników wcześniejszych badań empirycznych, a dotyczących zjawiska bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego, zaprezentowano dalej dane dotyczące poziomu i dynamiki zatrudnienia oraz wzrostu gospodarczego w poszczególnych regionach Polski, jednocześnie uwzględniając zróżnicowanie sektorowe. Bliższe zaś jeszcze wyniki empirycznej weryfikacji tzw. granicy bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego oraz stosowne w tym zakresie oceny przedstawiono w końcowej części opracowania.

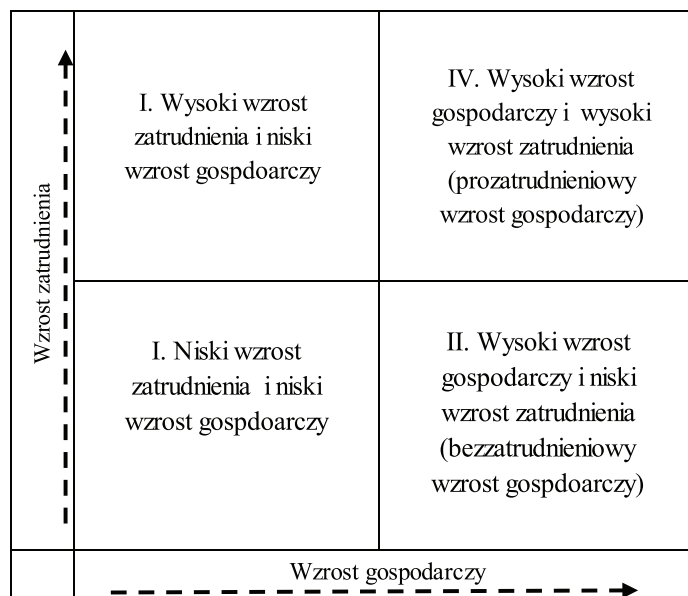
Bezzatrudnieniowy wzrost gospodarczy – ujęcie teoretyczne

Jedno z wcześniejszych przywołań tego terminu oraz wskazanie na istotę bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego w światowej literaturze przedmiotu znajdziemy zwłaszcza w raporcie opracowanym w ramach prac Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (ang. UNDP) z 1993 r. W opracowaniu tym stwierdza się więc, że „wiele regionów świata doświadcza nowego niekorzystnego zjawiska – bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego, tzn. sytuacji, w której pomimo wzrostu produktu wzrost poziomu zatrudnienia pozostaje daleko w tyle (dokonuje się ze znacznym opóźnieniem)” (UNDP, 1993, s. 36). Z definicji tej wynika, że w ujęciu proponowanym przez UNDP bezzatrudnieniowy wzrost gospodarczy oznacza znaczne opóźnienie wzrostu zatrudnienia obserwowane w stosunku do występującego wzrostu gospodarczego. W późniejszym jeszcze raporcie tej organizacji (UNDP, 1996) podkreśla się ponadto, że bezzatrudnieniowy wzrost gospodarczy to zjawisko charakteryzujące się stosunkowo niską – w odniesieniu do wzrostu gospodarczego – stopą wzrostu zatrudnienia. Definicje te nie wskazują jednak na żadną określoną wielkość (w rodzaju skali, opóźnienia czy różnic w poziomach stóp wzrostu), która mogłaby jednoznacznie klasyfikować dokonujący się wzrost gospodarczy jako bezzatrudnieniowy. Z kolei w raporcie Międzynarodowej Organizacji Pracy (ILO, 2005) termin ten stosowany jest w kontekście analizy wychodzenia gospodarki amerykańskiej z kryzysu po 2001 r. Wskazuje się tam zarazem nie tylko na kwestię skali opóźnienia występującego pomiędzy wzrostem gospodarczym a wzrostem poziomu zatrudnienia, lecz

² W niniejszym opracowaniu regiony są utożsamiane z administracyjnie wydzielonymi obszarami kraju (określanymi mianem województw), co warunkowane jest zwłaszcza sposobem gromadzenia danych statystycznych, a także funkcjonowaniem organów instytucji rządowych i samorządowych.

także na bardzo ograniczony – w stosunku do wzrostu gospodarczego – poziom wzrostu zatrudnienia występujący w USA aż do 2004 r. Tacy zaś autorzy jak Bhorat i Oosthuizen (2006, s. 158), łącząc powyższe ujęcia, wskazują na trzy formy czy zakresy bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego. Pierwsza z nich ma miejsce wówczas, gdy wzrostowi gospodarczemu towarzyszy zerowy lub ujemny wzrost zatrudnienia. Druga forma występuje zaś wtedy, gdy w warunkach wzrostu gospodarczego ma miejsce opóźnienie czasowe wzrostu zatrudnienia w stosunku do wzrostu gospodarczego, i co skutkuje wzrostem bezrobocia. Z kolei o trzeciej formie analizowanego zjawiska można mówić w sytuacji, gdy wzrostowi gospodarczemu towarzyszy dodatni, ale stosunkowo ograniczony wzrost zatrudnienia. Islam (2010, s. 4), posługując się prostym schematem, wskazał natomiast na cztery różne i możliwe kombinacje występujące pomiędzy tempem wzrostu gospodarczego danego kraju lub regionu a zmianami w zatrudnieniu (rysunek 1).

Rysunek 1. Scenariusze wzrostu gospodarczego i zatrudnienia

Źródło: opracowanie własne na podstawie Islam (2010, s. 4).

W polskiej literaturze przedmiotu powyższe zjawisko było definiowane oraz analizowane m.in. przez Kwiatkowskiego i Tokarskiego (2004, s. 268). Autorzy ci wskazują, że przy odpowiednio wysokim tempie wzrostu wydajności pracy możliwy jest wzrost gospodarczy dokonujący się przy zerowej bądź nawet ujemnej stopie wzrostu zatrudnienia. Zatem procesy wzrostu gospodarczego mogą zachodzić także bez wzrostu zatrudnienia.

Analizy samego zaś zjawiska bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego w Polsce były przedmiotem bliższych rozważań nie tylko o charakterze teoretycznym, lecz także empirycznym. I tak np. Bartosik (2011, s. 233) wskazuje, że znacząca skala tego zjawiska obserwowana była w Polsce w latach 90., a także później. Wskazuje on jednocześnie, że różnice konceptualne w podejściu do wyjaśniania bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego w Polsce spowodowały, iż w ramach wielu opracowań wskazywano na odmienne przyczyny tego zjawiska. Według więc takich autorów, jak Ciżkowicz i Żońca (2003) podstawową przyczyną występowania zjawiska bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego była nieefektywność rynku pracy, która wynikała z przyjętych rozwiązań instytucjonalnych i wysokiej ceny pracy w stosunku do ceny kapitału. Zdaniem zaś Sochy i Sztanderskiej (2000), ograniczona dynamika zatrudnienia wynikała zaś ze strukturalnego charakteru bezrobocia, które ograniczało możliwości zatrudnienia części osób aktywnych zawodowo nawet w okresie ożywienia gospodarczego. Z kolei Kwiatkowski, Roszkowska oraz Tokarski (2004, s. 41) stwierdzają, że postęp techniczny i jego rozprzestrzenianie się poprzez wpływ na wzrost wydajności pracy i ograniczanie absorpcji siły roboczej mogły prowadzić do wzrostu gospodarczego bez jednoczesnego wzrostu zatrudnienia. Autorzy ci wskazują ponadto, że w krajach transformujących się z uwagi na odziedziczone znaczne rozmiary nadmiernego i nieracjonalnego zatrudnienia podejmowane w początkowych latach transformacji reformy rynkowe, presja konkurencji oraz dążenie do poprawy efektywności gospodarowania powodowały racjonalizację (ograniczenie) zatrudnienia nawet w sytuacji dynamicznego wzrostu gospodarczego. Przywoływani tu autorzy wskazują również na ograniczony poziom elastyczności rynku pracy (w sensie dostosowywania się tego rynku do zmieniających się warunków ekonomicznych w zakresie zatrudnienia, czasu pracy i płac) jako także potencjalną przyczynę bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego. Im bowiem dany rynek pracy jest mniej elastyczny, tym wyższy jest poziom bezrobocia i niższe zatrudnienie, a tym samym występują silniejsze tendencje do wzrostu bezzatrudnieniowego.

Zjawiskiem bezpośrednio powiązaniem z zakresem elastyczności określonych rynków pracy, a mogącym przyczyniać się do osłabienia relacji (elastyczności) pomiędzy zatrudnieniem a wzrostem gospodarczym, jest tzw. chomikowanie pracy (ang. *laborhoarding*) (Kuźmar, 2016). Formalnie zjawisko to zostało przedstawione w modelu dynamicznego popytu na pracę przedstawionym przez Nickela (1986), w którym autor uwzględnił koszty związane z wymianą personelu, oraz w modelu Smitha (2003), zakładającym możliwość dostosowania czasu pracy zatrudnionych pracowników. Zgodnie więc z założeniami przyjętymi w pierwszym modelu chomikowanie pracy powinno prowadzić do łagodniejszego dostosowania poziomu zatrudnienia do bieżącej koniunktury gospodarczej. Dzieje się tak, ponieważ w okresie ożywienia gospodarczego przedsiębiorstwa, chcąc uniknąć dodatkowego kosztu związanego z poszukiwaniem nowych

pracowników, nie zatrudniają takiej liczby dodatkowych pracowników, jaka wynikałaby ze wzrostu popytu. Z kolei w okresie recesji liczba zwolnień jest bardziej ograniczona niż spadek popytu, co wynika z chęci ograniczenia przyszłych kosztów związanych z poszukiwaniem dodatkowych pracowników w okresie ożywienia (Nickell, 1986, s. 494). Uwzględnienie natomiast w modelu możliwości dostosowania przez pracodawców już samej tylko przeciętnej liczby przepracowanych godzin powoduje, że zatrudnienie nie tylko zmienia się wolniej niż popyt, lecz także z pewnym opóźnieniem. Opóźnienie to wynika z faktu, że w krótkim okresie tańszym sposobem niż dostosowanie poziomu zatrudnienia są zmiany liczby przepracowanych godzin. Dostosowania te mogą odbywać się jednak tylko w pewnych granicach i stąd po wyczerpaniu się takich możliwości w zakresie zmniejszania liczby godzin pracy w okresie recesji zaczyna się zmniejszać także samo zatrudnienie. Z kolei w czasie ożywienia gospodarczego, po osiągnięciu maksymalnej liczby przepracowywanych godzin, powinien nastąpić wzrost zatrudnienia (Smith, 2003, s. 48–50).

Warto tu podkreślić, że w rozważaniach teoretycznych często podkreśla się istotną rolę zmian w sferze wydajności pracy jako czynnika przyczyniającego się do występowania bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego. I tak, np. Rogut (2008, s. 93) zauważa, że o wartości wzrostu globalnej produkcji (stopie wzrostu gospodarczego) decyduje – z jednej strony – wzrost liczby pracujących, z drugiej zaś może on być także powodowany poprawą efektywności gospodarowania już zatrudnionej siły roboczej, a więc wzrostem wydajności pracy. Poziom zapotrzebowania na pracę stanowi zatem swego rodzaju różnicę pomiędzy tempem wzrostu produkcji a tempem wzrostu wydajności pracy. W następstwie faktyczny wzrost popytu na pracę może występować jedynie w sytuacji, gdy stopa wzrostu gospodarczego przewyższa stopę wzrostu wydajności pracy już zatrudnionej siły roboczej. Kwiatkowski i Tokarski (2004, s. 277) punkt ten określają mianem „granicy bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego”.

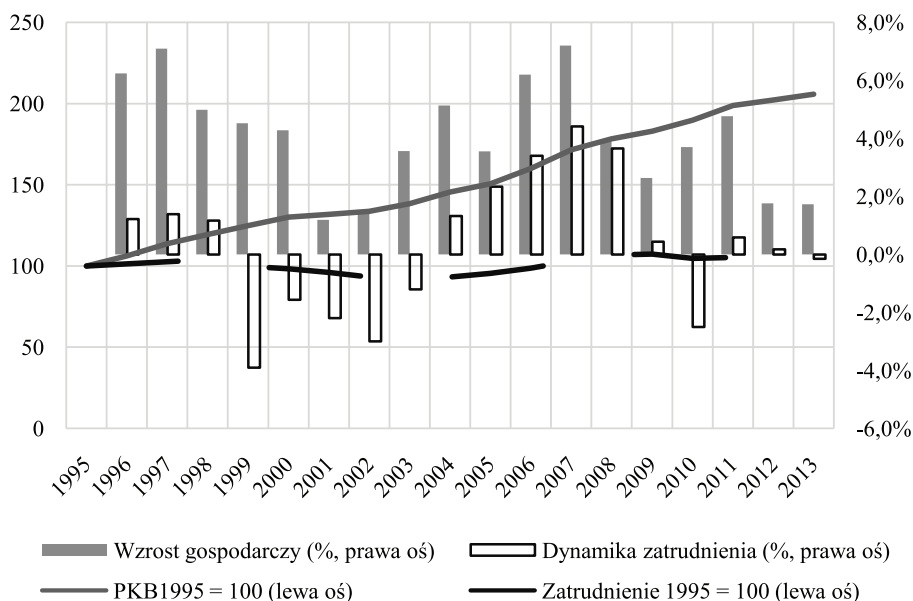
Zatrudnienie, wzrost gospodarczy oraz wydajność pracy w Polsce i województwach (w latach 1995–2013)

Już samo zestawienie dynamiki liczby pracujących³ oraz stóp wzrostu gospodarczego w Polsce (rysunek 2) wskazuje, że w latach 1995–2013 występowały podokresy, w których wyraźnie obserwowano bezzatrudnieniowy wzrost gospodarczy. Były to

³ Pomimo wskazanych różnic występujących pomiędzy kategorią zatrudnieni a pracujący w większości analiz empiryczno-statystycznych dotyczących zatrudnienia pojęcia pracujący i zatrudnieni używane są zamiennie. I chociaż jest to pewne uproszczenie, przyjęte zostanie ono również w niniejszym opracowaniu w celu podkreślenia „ekonomicznego” sensu pojmowania zatrudnienia jako czynnika produkcji związanego z pracą w szerokim znaczeniu.

lata 1999–2003. Ponadto zjawisko wystąpiło również w 2010 r. Jednocześnie, mając na uwadze szerszą definicję bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego, z której wynika, że za taki można uznać również sytuację dodatniego, ale bardzo ograniczonego wzrostu zatrudnienia występującego równocześnie z dodatnim tempem wzrostu gospodarczego, można przyjąć, że bezzatrudnieniowy wzrost gospodarczy występował w latach 2009 oraz 2011–2013.

Rysunek 2. Tempo wzrostu gospodarczego oraz zmiany liczby pracujących w Polsce (w latach 1995–2013)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL (2016); GUS (2016).

Warto tu podkreślić, że szczególnie niekorzystna sytuacja w zakresie relacji pomiędzy wzrostem gospodarczym a zatrudnieniem występowała zwłaszcza w latach 1999 oraz 2010, kiedy wysokim stopom wzrostu gospodarczego (powyżej 4%) odpowiadała redukcja zatrudnienia przekraczająca 2% ogółu liczby pracujących. Ponadto warto tu również zauważyć, że zmiany, jakie dokonywały się w zakresie wzrostu gospodarczego oraz liczby pracujących w latach 1995–2013, przełożyły się – z jednej strony – na istotny (ponad dwukrotny) wzrost wielkości produkcji, z drugiej natomiast liczba pracujących w 2013 r. pozostawała na poziomie praktycznie odpowiadającym wielkości zatrudnienia w 1995 r.

Bardziej szczegółowa z kolei analiza zmian, jakie dokonały się w zakresie badanych kategorii z uwzględnieniem sytuacji w poszczególnych województwach (rysunek 3), wy-

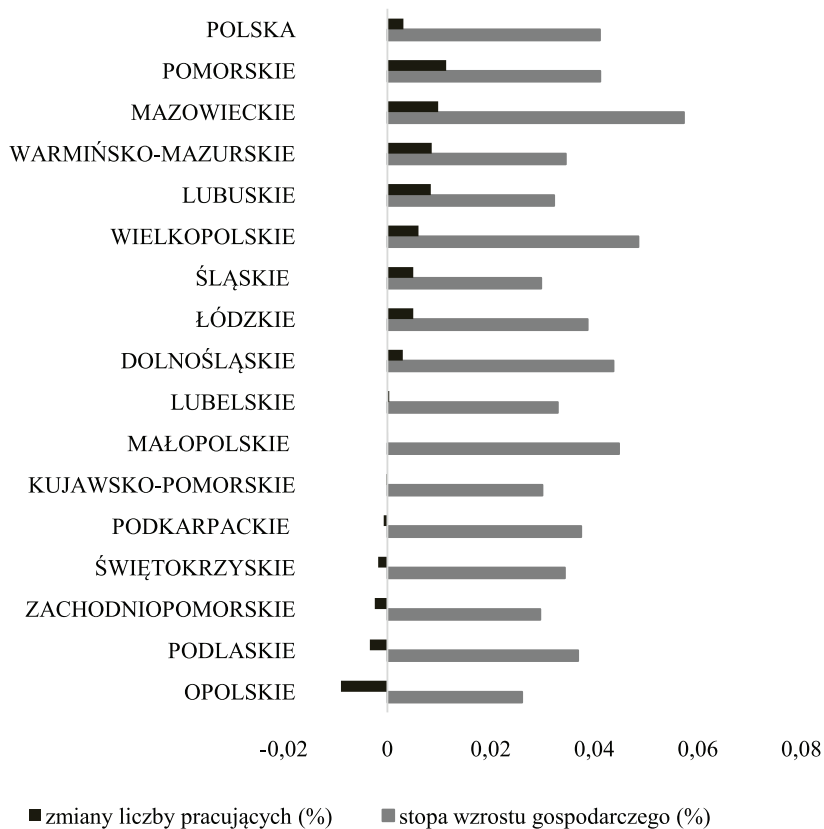
kazuje natomiast, że województwa te różniły się istotnie zarówno co do poziomu i dynamiki liczby pracujących, jak również wzrostu gospodarczego. W części z nich (pomorskie, mazowieckie, warmińsko-mazurskie, lubuskie, wielkopolskie, śląskie, łódzkie oraz dolnośląskie) średnie stopy wzrostu liczby pracujących były dodatnie. W innych z kolei dynamika zatrudnienia była bliska zeru (lubelskie, małopolskie, kujawsko-pomorskie, podkarpackie). Zjawiska te miały przy tym miejsce przy zdecydowanie wyższych stopach wzrostu gospodarczego.

Ujemne natomiast wartości dynamiki liczby pracujących – i to na tle dodatnich stóp wzrostu gospodarczego – zaobserwowano w województwach świętokrzyskim, zachodniopomorskim, podlaskim oraz opolskim. Warto podkreślić, że zdecydowanie najgorszą sytuacją zarówno w zakresie wzrostu gospodarczego, jak i dynamiki zatrudnienia charakteryzowało się województwo opolskie, gdzie liczba pracujących spadła z 445 tys. osób w 1995 r. do 346 tys. osób w 2013 r., a średnia stopa wzrostu gospodarczego nie przekraczała 2,6%.

Rozważając z kolei zmiany, jakie dokonały się w ramach struktury sektorowej zatrudniania (rysunek 4), i przy uwzględnieniu podziału na trzy klasyczne sektory gospodarki (rolnictwo, przemysł oraz usługi), możemy dostrzec także istotne tendencje, które mogą wskazywać na potencjalne przyczyny ograniczonej dynamiki zatrudnienia nawet w sytuacji dodatnich stóp wzrostu gospodarczego. Chodzi tu zwłaszcza o istotne różnice pomiędzy dynamiką liczby pracujących w sektorze usług, i która – średnio rzecz ujmując – kształtowała się na stosunkowo wysokim poziomie około 1,5% rocznie (przy czym wyjątek stanowiły tu jedynie województwa zachodniopomorskie oraz opolskie), a średniorocznymi zmianami zatrudnienia w rolnictwie, w którym odnotowano istotny spadek liczby pracujących we wszystkich analizowanych województwach (średnio zatrudnienie malało o 2,6% rocznie). Stan ten może wskazywać, że jedną z potencjalnych przyczyn występowania bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego w Polsce był czynnik strukturalny w postaci nadal nadmiernego udziału zatrudnienia w rolnictwie w porównaniu do udziału produkcji tego sektora w łącznej wielkości produkcji.

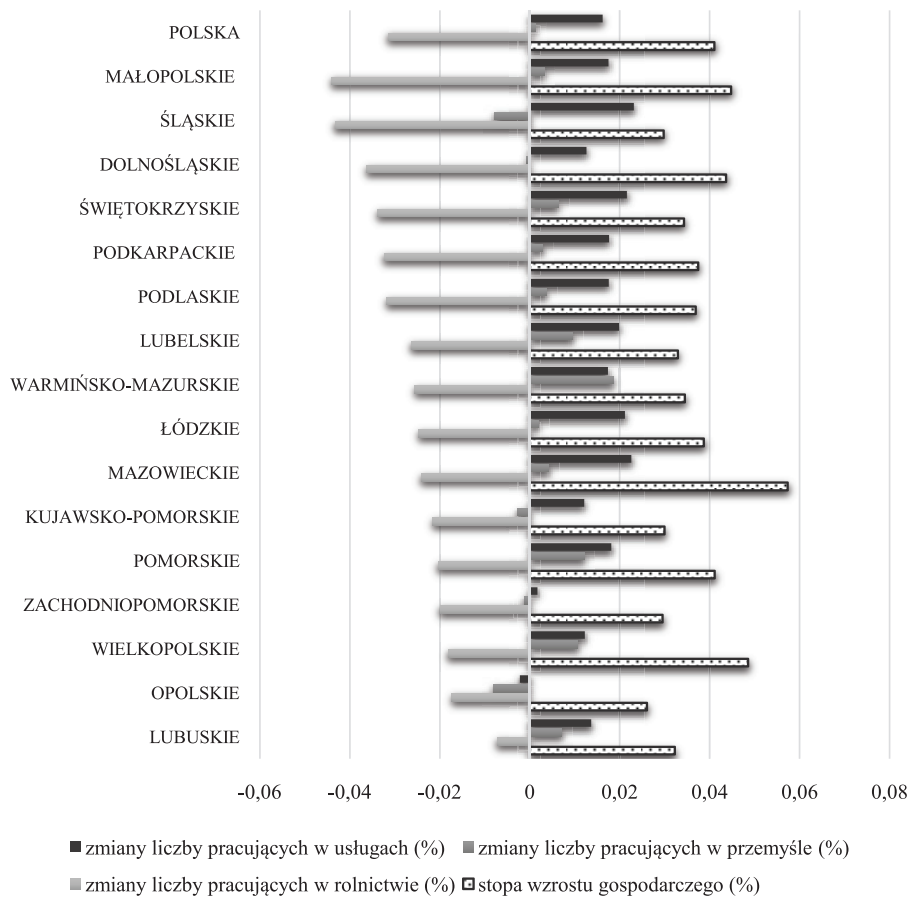
Zestawiając z kolei dynamikę wydajności pracy (wyrażaną jako wartość dodana brutto na 1 zatrudnionego w cenach stałych z 2010 r.) oraz dynamikę wzrostu gospodarczego (rysunek 5), zauważamy, że w okresach, w których obserwowano najbardziej negatywne tendencje w sferze zatrudnienia, wydajność pracy przewyższała istotnie stopy wzrostu gospodarczego. Sytuacja ta może oznaczać, że obserwowany spadek liczby pracujących był rekompensowany istotnym wzrostem efektywności osób pracujących w gospodarce. Wzrost owej efektywności pozwala bowiem na wzrost gospodarczy, który mógł się dokonywać bez zwiększania – lub nawet przy ograniczaniu – ogólnej liczby pracujących w gospodarce, zwłaszcza gdy do spadku zatrudnienia dochodziło w sektorach o najniższych poziomach efektywności (np. w rolnictwie).

Rysunek 3. Średnie tempo wzrostu gospodarczego oraz zmiany liczby pracujących w polskich województwach (w latach 1995–2013)

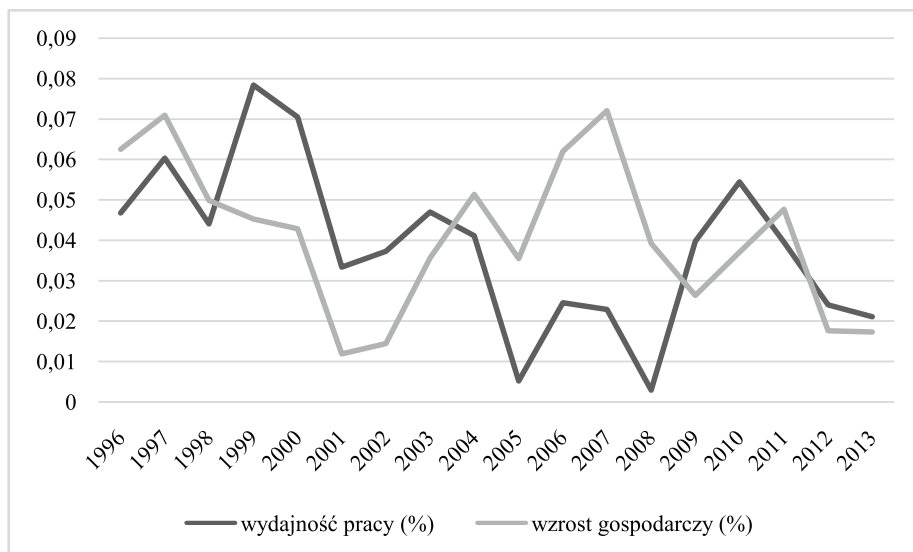
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL (2016); GUS (2016).

Rysunek 4. Średnie tempo wzrostu gospodarczego oraz zmiany liczby pracujących w polskich województwach w podziale na sektory gospodarki (w latach 1995–2013)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL (2016); GUS (2016).

Rysunek 5. Stopy wzrostu wydajności pracy oraz wzrost gospodarczy (w latach 1996–2013)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL (2016); GUS (2016).

Bezzatrudnieniowy wzrost gospodarczy w Polsce – analiza empiryczna

Próby szacowania zakresu bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego prowadzone są często na podstawie prostego keynesowskiego modelu popytu na pracę w postaci (Kwiatkowski i Tokarski, 2004, s. 266–285; Jamus-Hacura, Melich-Iwanek, 2013, 156):

$$r_{zti} = \alpha + \beta r_{yti} + \varepsilon_t \quad (1)$$

gdzie:

r_{zti} – stopa wzrostu liczby pracujących w roku t w województwie i ,

r_{yti} – stopa wzrostu gospodarczego w roku t w województwie i ,

α – tempo zmian liczby pracujących przy zerowym wzroście gospodarczym,

β – elastyczność liczby pracujących względem wzrostu gospodarczego,

ε_t – składnik losowy modelu.

Powyższy model pozwala na oszacowanie tempa wzrostu gospodarczego niepowodującego wzrostu liczby pracujących (granicy bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego), zgodnie z formułą:

$$r_{0ti} = -\frac{\alpha}{\beta} \quad (2)$$

gdzie:

r_{0ti} – potencjalna stopa wzrostu gospodarczego, powyżej której rośnie zatrudnienie, pozostałe oznaczenia parametrów odpowiadają tym z równania (1).

Oszacowania parametrów równania (1) w celu wyznaczenia wartości równania (2) dokonano – w przedstawionym opracowaniu – na podstawie danych rocznych dla województw Polski w latach 1995–2013, przy wykorzystaniu modeli dla danych panelowych i z wykorzystaniem procedury dywersyfikacji stałej (*fixed effect*). Jako zmienną zależną przyjęto stopę wzrostu liczby pracujących, natomiast jako zmienną niezależną stopę wzrostu gospodarczego. Uzyskane wyniki zaprezentowano w tabeli 1.

Tabela 1. Wyniki estymacji granicy bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego (wyznaczonej na podstawie równania 1 i 2)

Wyszczególnienie	Oszacowanie parametrów	Błąd stand.	t-stud;	Wartość p
Stała (α)	-0,011	0,004	-2,721	0,0069***
Stopa wzrostu gospodarczego (β)	0,36	0,083	4,29	0,0000***
$r_{0t} = 0,031$				
Średn. arytm. zm. zależnej	0,002	Odch. stand. zm. zależnej		0,043
Suma kwadratów reszt	0,475	Błąd standardowy reszt		0,041
LSDV R-kwadrat	0,107	Within R-kwadrat		0,064
LSDV F(16, 271)	2,026	Wartość p dla testu F		0,009
Kryt. bayes. Schwarza wiarygodności	514,01	Kryt. inform. Akaike'a		-994,03
Kryt. bayes. Schwarza	-931,76	Kryt. Hannana-Quinna		-969,08
Autokorel. reszt – rho1	0,034	Stat. Durbina-Watsona		1,822

Uwaga: gwiazdki oznaczają odpowiednie poziomy istotności (10% ,5% oraz 1%) odrzucenia hipotezy zerowej o braku istotności analizowanej zmiennej, które zostały wyróżnione symbolami odpowiednio *,** i ***.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL (2016); GUS (2016).

Z oszacowań parametrów równań (1) oraz (2), a zaprezentowanych w powyższej tabeli można wyprowadzić wniosek, że w analizowanym okresie poprawę sytuacji na rynku pracy w postaci wzrostu zatrudnienia gwarantowała stopa wzrostu gospodarczego powyżej 3,1%. Stopę tę można zatem uznać za swego rodzaju granicę bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego w Polsce. Oznacza to zarazem, że w przypadku polskich województw w średnim ujęciu zatrudnienie wzrastało w sytuacji wzrostu gospodarczego na poziomie wyższym niż 3,1%. Warto jednak zwrócić uwagę na stosunkowo niski poziom dopasowania estymowanego modelu, przejawiający się w niskich wartościach współczynnika determinacji. Stan ten może wskazywać na to, że na relację pomiędzy wielkością zatrudnienia a wzrostem gospodarczym może wpływać także wiele innych, a nieujętych w modelu czynników (np. wskazywanych wcześniej czynników strukturalnych).

Podsumowanie

Przedmiotem przedstawionego artykułu była próba identyfikacji oraz oceny zakresu występowania zjawiska bez zatrudnieniowego wzrostu gospodarczego w Polsce i jej regionach wraz z wyznaczeniem tzw. granicy tego wzrostu.

Przeprowadzona analiza wykazała, że w badanym okresie występowały w Polsce podokresy, w których obserwowano bez zatrudnieniowy wzrost gospodarczy, a były to lata 1999–2003 oraz rok 2010. Jednocześnie, mając na uwadze szerszą definicję bez zatrudnieniowego wzrostu gospodarczego, w której zakłada się, że wzrost zatrudnienia jest znacznie niższy niż stopa wzrostu gospodarczego, można uznać, że bez zatrudnieniowy wzrost gospodarczy występował także w latach 2009 oraz 2011–2013. Bardziej zaś szczegółowa analiza zmian, jakie dokonały się w zakresie badanego zjawiska przy uwzględnieniu sytuacji w poszczególnych województwach, wykazała, że różniły się one istotnie zarówno w zakresie dynamiki liczby pracujących, jak i wzrostu gospodarczego. Przy tym w części województw średnie stopy wzrostu liczby pracujących w badanym okresie były dodatnie, w innych zbliżone do zera, w jeszcze innych natomiast zatrudnienie malało.

Rozważając z kolei zmiany, jakie dokonały się w ramach struktury sektorowej zatrudniania, dostrzeżono pewne istotne tendencje, które mogą wskazywać na potencjalne przyczyny ograniczonej dynamiki zatrudnienia nawet w sytuacji dodatnich stóp wzrostu gospodarczego. Chodzi tu zwłaszcza o istotne różnice pomiędzy dynamiką liczby pracujących w sektorze usług, która kształtowała się na stosunkowo wysokim poziomie, tj. około 1,5% rocznie (poza województwami zachodniopomorskim oraz opolskim), a wielkością zatrudnienia w rolnictwie, gdzie odnotowano istotny spadek liczby pracujących we wszystkich analizowanych województwach.

Przeprowadzona analiza empiryczna pozwoliła tu również na oszacowanie teoretycznej granicy bez zatrudnieniowego wzrostu gospodarczego, która w analizowanym okresie i w odniesieniu do Polski wynosiła 3,1%.

Literatura

- Bartosik, K. (2011). Popyt na pracę w Polsce w warunkach spowolnienia gospodarczego. *Studia Ekonomiczne*, 3 (LXX), 229–250.
- Bhorat, H., Oosthuizen, M. (2006). Evolution of the Labour Market 1995–2002. W: H. Bhorat, R. Kanboor (red.), *Poverty and Policy in Post-Apartheid South Africa* (s. 143–200). Cape Town: Human Science Research Council.
- Ciżkowicz, P., Rzońca, A. (2003). Uwagi do artykułu Eugeniusza Kwiatkowskiego, Leszka Kucharskiego i Tomasza Tokarskiego pt. Bezrobocie i zatrudnienie a PKB w Polsce w latach 1993–2001. *Ekonomista*, 5, 675–699.
- BDL (2016). Bank Danych Lokalnych GUS w Polsce. Pobrano z: <http://stat.gov.pl/bdl>.
- GUS (2016). Główny Urząd Statystyczny. Pobrano z: www.stat.gov.pl.

- ILO (2005). *World Employment Report*. Geneva: International Labour Office.
- Islam, R. (2010). *The Challenge of Jobless Growth in Developing Countries an Analysis with Cross-country Data*. BIDS Occasional Paper Series No. 1. Bangladesh Institute of Development Studies.
- Jamus-Hacura, M., Melich-Iwanek, K. (2013). Model segmentowy bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego. *Zarządzanie i Finanse*, 4/3 (11), 155–165.
- Kuźmar, S. (2016). *Stan i determinanty efektywnego gospodarowania zasobami pracy w regionie (na przykładzie województwa wielkopolskiego w latach 1995–2013)*. Praca doktorska, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Poznań (maszynopis).
- Kwiatkowski, E., Roszkowska, S., Tokarski, T. (2004). Granice wzrostu bezzatrudnieniowego w Europie i krajach WNP. *Ekonomista*, 1, 39–68.
- Kwiatkowski, E., Tokarski, T. (2004). Bezzatrudnieniowy wzrost gospodarczy: Polska i Unia Europejska – tendencje i oczekiwania na przyszłość. W: S. Borkowska (red.), *Przyszłość pracy w XXI wieku* (s. 79–90). Warszawa: Instytut Pracy i Spraw Socjalnych.
- Nickell, S.J. (1986). Dynamic Models of Labour Demand. W: O. Ashenfelter, R. Layard (red.), *Handbook of Labor Economics: Volume 1 (Handbooks in Economics)* (s. 473–522). North Holland.
- Rogut, A. (2008). *Determinanty popytu na pracę w Polsce w okresie transformacji*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Smith, S. (2003). *Labour Economics*. London: Routledge.
- Socha, M., Sztanderska, U. (2000). *Strukturalne podstawy bezrobocia w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- UNDP (1993). *Human Development Report 1993*. New York: United Nations Development Programme.
- UNDP (1996). *Human Development Report 1996: Economic Growth and Human Development*. New York: United Nations Development Programme.

Abstrakt

Przedmiotem rozważań jest próba teoretycznego objaśnienia istoty bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego w Polsce oraz dokonanie empirycznej analizy i oceny kształtowania się poziomu i dynamiki zatrudnienia oraz stopy wzrostu gospodarczego w polskich regionach w latach 1995–2013. W powyższym kontekście przedstawiono podstawowe ustalenia teoretyczne oraz wyniki wcześniejszych badań empirycznych, dotyczących zjawiska bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego. Przeprowadzone analizy i oceny wykazały przy tym, że w badanym okresie występowały podokresy, w których wyraźnie obserwowano bezzatrudnieniowy wzrost gospodarczy. Analiza sektorowej struktury gospodarki wykazała ponadto, że jedną z potencjalnych przyczyn tego zjawiska mógł być czynnik strukturalny w postaci nadmiernego udziału zatrudnienia w rolnictwie w stosunku do udziału produkcji tego sektora w łącznej wielkości produkcji. Ustalenia empiryczne pozwoliły zarazem na oszacowanie teoretycznej granicy bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego, która w analizowanym okresie wynosiła 3,1%.

The jobless character of economic growth in Poland and Polish regions (in 1995–2013)

The aim of the paper is an attempt to explore the theoretical essence of jobless growth phenomena as well as the empirical assessment of the level and dynamic of employment and economic growth in Polish regions over the period 1995–2013. In the above context the main theoretical background of jobless growth phenomena and the results of the earlier studies concerning the Polish labor market was identified and described. The results of conducted analysis indicate that in some periods the jobless growth processes was present on the Polish labor market. The industry-mix analysis indicate that the one of the potential sources of such situation could be the overemployment in agriculture sector. Additionally empirical analysis indicate that so called limit of jobless growth in case of Polish regions amounted to 3,1 %.